

Az SFX linkfeloldó bővítési lehetőségei

A szerző a dél-dakotai egyetem könyvtárának (*Hilton M. Briggs Library*) példáján keresztül mutatja be az SFX linkfeloldó implementálását és tárgyalja a szoftverrel helyi szinten megvalósítható értéknövelt szolgáltatásokat, különös tekintettel a *Journal Citation Reports* beintegrálására. Az SFX linkek menedzselésére szolgáló rendszer, amely a linkek feloldását beágyazható módon és dinamikusan végzi. A Special Effects („különleges hatások”) kifejezésből származtatott nevű SFX alkalmazás az OpenURL nemzetközi szabványra épül, amelyet a genti egyetemen (Belgium) 1998 és 2000 között fejlesztettek ki. Az *Ex Libris* cég megvásárolta az SFX-et az egyetemtől és némi átalakítással 2001-ben piacra lépett vele: ez volt az első kereskedelmi forgalomba került OpenURL alapú linkfeloldó.

Az OpenURL három elemből áll, ezek a komponensek tartalmazzák azokat az információkat, amelyek lehetővé teszik, hogy valamilyen ismert adat alapján a használó elérje a teljes szövegű dokumentumot, vagy legalábbis annak kivonatát-tömörített-ványát. Az OpenURL egyik eleme az objektumra mutató URL (BASE-URL), a másik a hivatkozás forrásának azonosítója (ORIGIN-DESCRIPTION), a harmadik pedig az objektumot leíró rész (OBJECT-DESCRIPTION). Az objektumok egyszerre több helyen is elérhetők, az OpenURL a használó számára legmegfelelőbbet keresi meg e különböző helyeken tárolt példányok közül.

Az SFX szerver az intézményi szolgáltatások egy eleme. Alkalmazásával az elérhető elektronikus források összessége szinte átlátszóvá válik - a használónak nem is kell tudnia, hogy az általa keresett és a képernyőn megjelenő dokumentum melyik teljes szövegű elektronikus forrásban található. Az SFX megvásárlása után az intézmény saját maga menedzseli a forrásait, a könyvtáros döntésére van bízva, mely forrásokat, milyen módon tesz elérhetővé használói részére. Az SFX bérelt, vagy helyi szerveren történő alkalmazással, illetve az intézményen belül egy vagy több önállóan kezelhető „telephely” (instance) létesítésével

valósítható meg. Az SFX terminológiában forrásról („source”), célról vagy célpontról („target”) és szolgáltatásról („service”) beszélünk. Forrásnak tekintjük azt az indexelő-kivonatoló adatbázist, teljes szövegű repozitóriumot, preprint archívumot, könyvtári OPAC-ot, tartalomjegyzék adatbázist, helyi repozitóriumot, stb., ahonnan a használó kezdi a keresést. Célpont az, ahova a használó az SFX menü egy szolgáltatására kattintva megérkezik. Van olyan adatbázis, amely forrás és célpont egyaránt lehet, általában azonban ezek szerepe eltérő. Az SFX ikon mögött a könyvtár által felkínált szolgáltatások találhatók, például előfizetett adatbázisok, helyi teljes szövegű gyűjtemények.

Az SFX szolgáltatási menü testre szabható, a könyvtár igényei szerint határozhatja meg nem csak a dizájnt, hanem a felkínált szolgáltatásokat is. Az SFX magja a KnowledgeBase (magyarul: Tudásbázis) nevű központi adatbázis: az *Ex Libris* itt tartja karban a forrásokat, célpontokat és az ezekhez tartozó szolgáltatásokat. Ebből a globális halmazból választja ki a könyvtár a számára relevánsakat, s azok aktiválásával hozza létre a *lokális* tudásbázist. Egy adott folyóirat, e-könyv több szolgáltatónál is elérhető lehet, ezért a könyvtár az előfizetése szerinti szolgáltatót és szolgáltatást (absztrakt, teljes szöveg, stb.) választja ki aktiváláskor. A globális tudásbázis karbantartása folyamatos, a változásokat, újdonságokat (KnowledgeBase Updates) az *Ex Libris* havonta tölti fel az intézményi SFX szerverekre, ahol az SFX adminisztrátor feladata a helyi aktív forrásokat, célpontokat érintő változások ellenőrzése és a szükséges módosítások átvezetése.

Az SFX kontextus-érzékenysége révén biztosítja a könyvtári gyűjtemény részét képező, vagy előfizetett adatbázisban található teljes szövegű dokumentumok elérését, de további szolgáltatások megjelenítésére is lehetőséget ad. Amennyiben csak nyomtatott formában áll rendelkezésre egy dokumentum, el tudja juttatni a használót a könyvtári OPAC-ba vagy könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatást tud neki felajánlani.

Jó példa erre a Briggs Könyvtár SFX menüje a következő – köztük úttörő jellegű - szolgáltatásokkal: üzenet az intézménynek, ILLiad dokumentum-szolgáltatás, Meebo, Ulrich's nemzetközi folyóirat-jegyzék, ISI Journal Citation Reports (JCR). Az üzenetküldés lehetővé teszi a használó számára, hogy az SFX menü elhagyása nélkül írja meg problémáját a könyvtárnak. Az ILLiad a könyvtárközi kölcsönzéshez juttatja el a használót, a Meebo pedig egy „kérdezd a könyvtárost” szolgáltatás, amelyet a böngészőn belül folytatott üzenetváltásra fejlesztettek ki és a legtöbb azonnali üzenetküldő (instant messaging = IM) alkalmazással „szót ért”. Az Ulrich's folyóiratjegyzék segítségével a használó informálódhat a folyóiratról anélkül, hogy külön keresést végezne az Ulrich's adatbázisban. Nem kell mást tennie, mint az SFX szolgáltatási menüben a felkínált linkre kattintania.

A fentebb említett új szolgáltatások közül csak a Meebo és a JCR nem rendelkezett globális adatokkal az SFX KnowledgeBase-ben, a többi bevezetéséhez csupán a tudásbázisban lévő szolgáltatás egyszerű aktiválására volt szükség.

Ahogy már említettük, az SFX menü testre szabható, ezért új szolgáltatások is létrehozhatók. Új szolgáltatás esetén ellenőrizni kell a tudásbázisban, hogy a szolgáltatáshoz tartozó target létezik-e. A dokumentációban részletes leírást találunk az SFX targetek implementálásához. Amennyiben a targetet és a szolgáltatást is megtaláltuk, aktiválhatjuk, ha nem, akkor a meglévő alapján újat készítünk.

A Briggs könyvtár 2009-ig nem fizetett elő a Journal Citation Reportsra. A Thomson-Reuters céghez tartozó *Institute for Scientific Information* állítja össze évente a JCR-t, amely 3300 kiadó 7500 folyóiratának hivatkozási adatai alapján értékeli és rangsorolja a periodikákat idézettség, impact faktor, frissességi index, hivatkozási felezési idő stb. szerint. A kutatók igényeit figyelembe véve a könyvtár döntött az előfizetésről. Még az előfizetést megelőzően elhatározták, megkönnyítik a használók számára az adatbázis elérését, ezért az SFX menüben akarták a JCR-re mutató linket elhelyezni. Az SFX központi tudásbázisában azonban nem volt target a JCR-hoz. Meg kellett találni tehát, milyen módon biztosítható a szolgáltatás. Az Ex Libris termékek felhasználóinak közösségi oldalán, a szupport felületen és a szakirodalomban is keresték az ide vonatkozó bejegyzéseket, megoldásokat. Végül találtak egy cikket az *Iowa Egyetem Könyvtárában* bevezetett JCR szolgáltatásról.

A megoldás bonyolultnak tűnt olyan szempontból, hogy az *ISI Web of Knowledge* adminisztrációs honlapjáról exportálták a folyóiratok listáját, Excelben elvégezték a szükséges átalakításokat, majd importálták az SFX targethez. Ezekre a lépésekre azért volt szükség, mert egy általános célelemző programot (generic target parser) használták, hiszen speciális, a JCR számára készített parser nem létezett. A *Dél-Dakota Állami Egyetem Könyvtára* számára világos volt, hogy ennél kifinomultabb megoldást akarnak, ezért hozzákezdték egy JCR-re kalibrált parser ki fejlesztéséhez.

Az implementálási eljárás első lépése volt a helyi target és a „getCitedJournal” szolgáltatás létrehozása. Helyi targetet az SFX adminisztrációs felületen „új target hozzáadása” funkcióval lehet készíteni követve a dokumentáció utasításait. Utána a target szolgáltatási lista oldalán az „új szolgáltatás hozzáadása” funkcióval kell létrehozni a szolgáltatást. Ezen kívül, ahogy már említettük, minden szolgáltatáshoz szükség van az ún. target parserre. Ez a *Perl*-ben írt program a szolgáltatáshoz tartozó URL-t építi fel. Az SFX dokumentáció segítséget ad a létrehozásához. Az SFX szabvány szerint kidolgozták a JCR parser-ét, majd egy ún. EZproxy szervert is konfiguráltak a távoli eléréshez. A fejlesztést az Iowa Egyetem Könyvtára is tesztelte, majd sikerrel implementálta.

A fejlesztés eredményeképpen a használó az SFX A-Z listájában megtalálja az őt érdeklő folyóiratot; vegyük pl. a *Science* c. folyóiratot. A folyóirat részletezett adatainál látja, hogy több előfizetés alapján is elérheti a teljes szöveget. Ha az SFX ikonra kattint, akkor a menüben megjelennek a könyvtár által felkínált egyéb szolgáltatások, mint a kapcsolódó cím (előbb, utóbb) elérhetősége, állományi adat, vagy a JCR link, amellyel nyomban elővarázsolható a folyóirat impact faktora grafikonos formában.

Az Ex Libris fejlesztési elveinek köszönhetően az újonnan létrehozott JCR target és target parser idővel bekerülhet az SFX globális tudásbázisába, és így minden SFX-et használó intézmény számára elérhető lesz. (A cikk megjelenésekor a JCR már szerepel a KnowledgeBase-ben. A ref.)

IXU, Fei: Value-added services for SFX link resolver: the linking service to Journal Citation Reports. = The Electronic Library, 28. köt. 5. sz. 2010. p. 633–649./

(Naszádos Edit)